

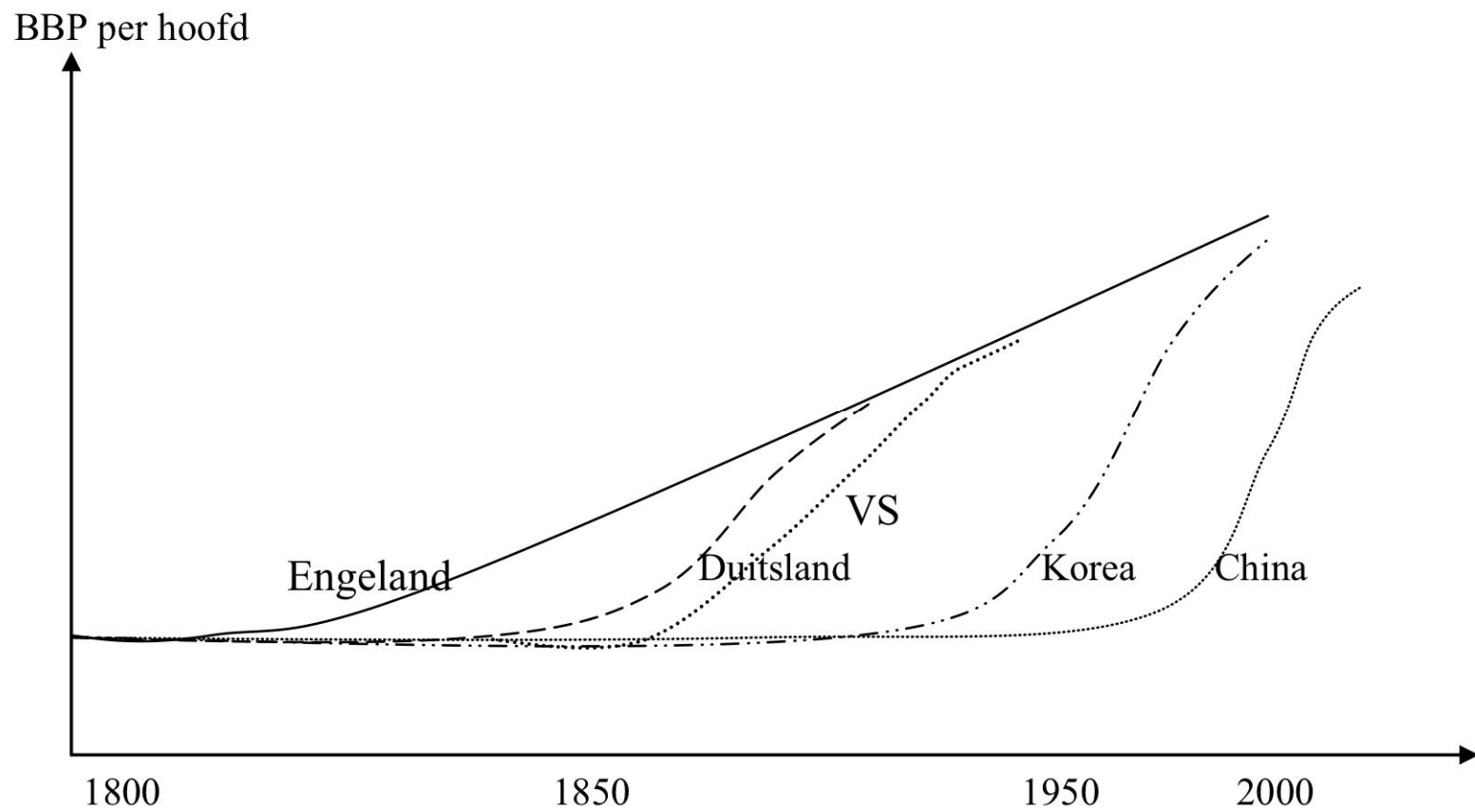
De Limieten van de Markt

Paul De Grauwe
London School of Economics

Wonderen van Kapitalisme

- Kapitalisme (marksysteem) enige in geschiedenis die erin geslaagd is materiële vooruitgang voor brede lagen van bevolking mogelijk te maken
- Waarom?
 - Vrij initiatief
 - Concurrentie
 - Openheid (globalisering)
 - Drie factoren hebben ongekeerde technologische vooruitgang mogelijk gemaakt
 - En de materiële welvaart tot ongekeerde hoogtes gebracht

Globalisering en versnelde groei voor laatkomers

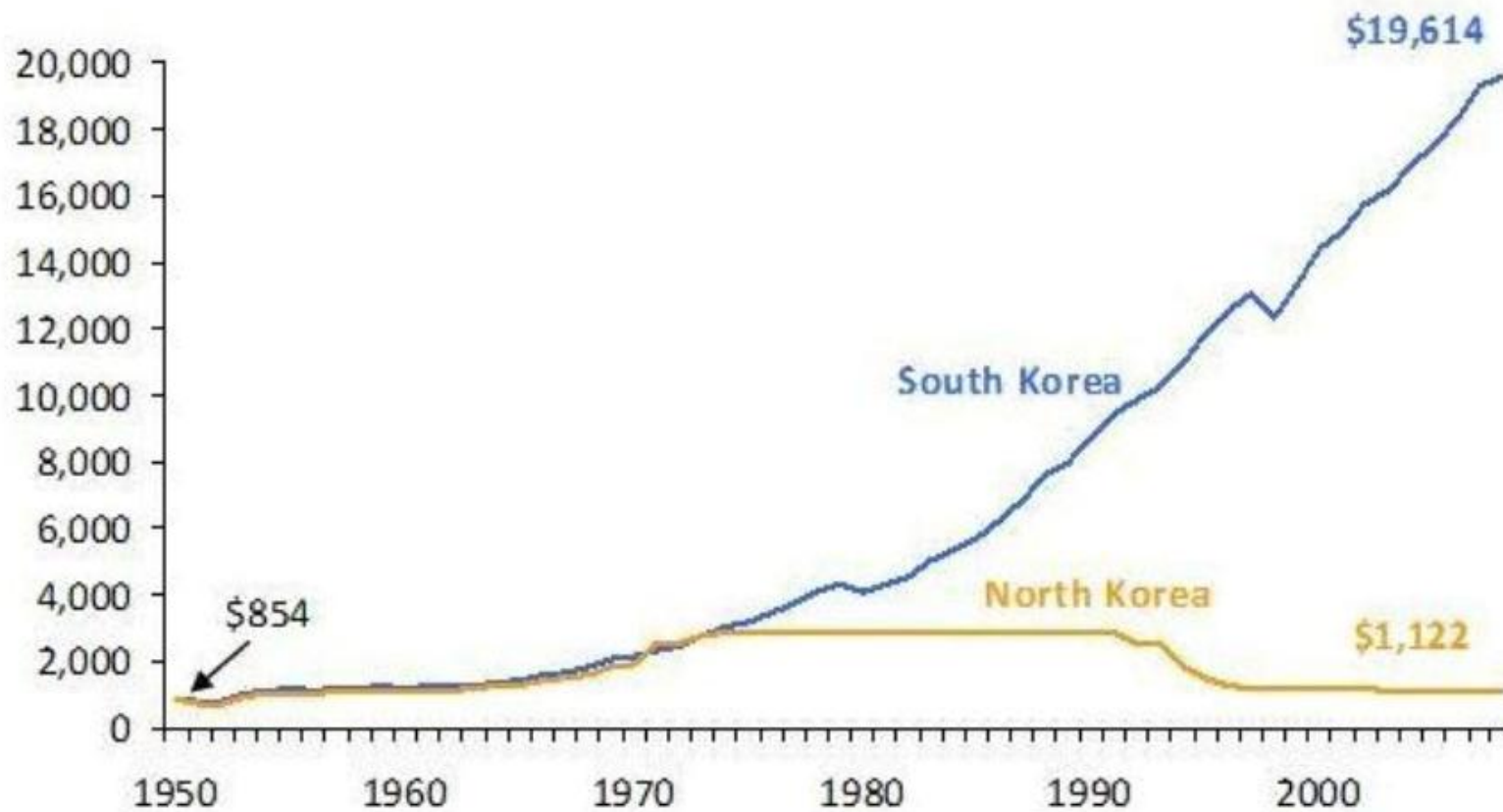
Andere systemen hebben gefaald

- Communisme heeft gefaald
- Waarom?
- Centralisatie van alle economische beslissingen heeft geleid tot twee problemen
 - Informatieprobleem
 - Geen prikkels om zich in te zetten en te innoveren

Contrast tussen 2 systemen

Real Per Capita GDP in North and South Korea

(1990 International Dollars)

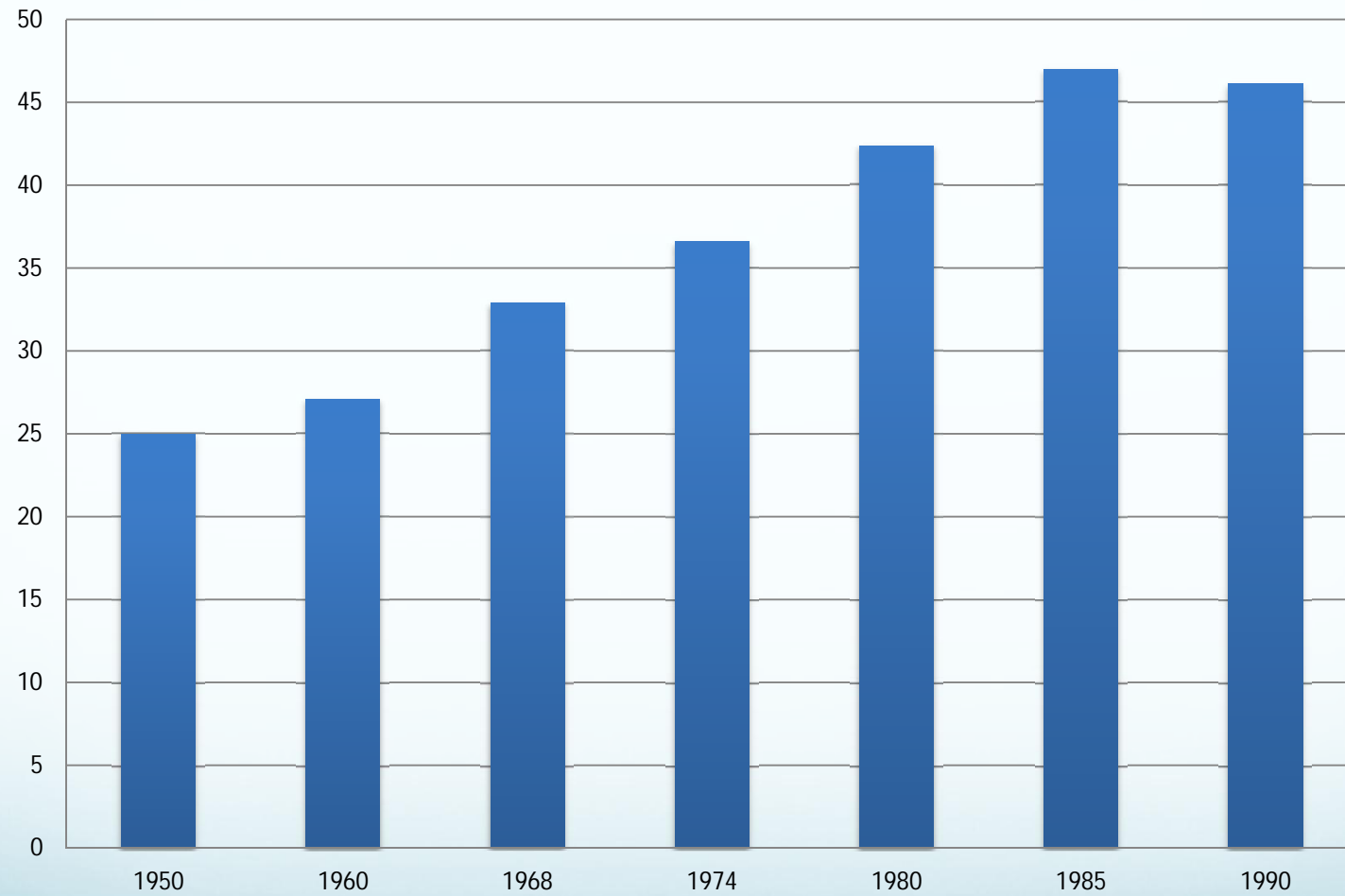

Cyclische bewegingen in kapitalisme

- Als het allemaal zo mooi is: Waarom op en neergang van kapitalisme?
- Periodes van onstuitbare groei:
 - tijdens de tweede helft van de 19de eeuw
 - gedurende de periode 1980-2008.
- Gevolgd door afbouw en vervanging door andere systemen
 - Gedurende eerste helft 20ste eeuw

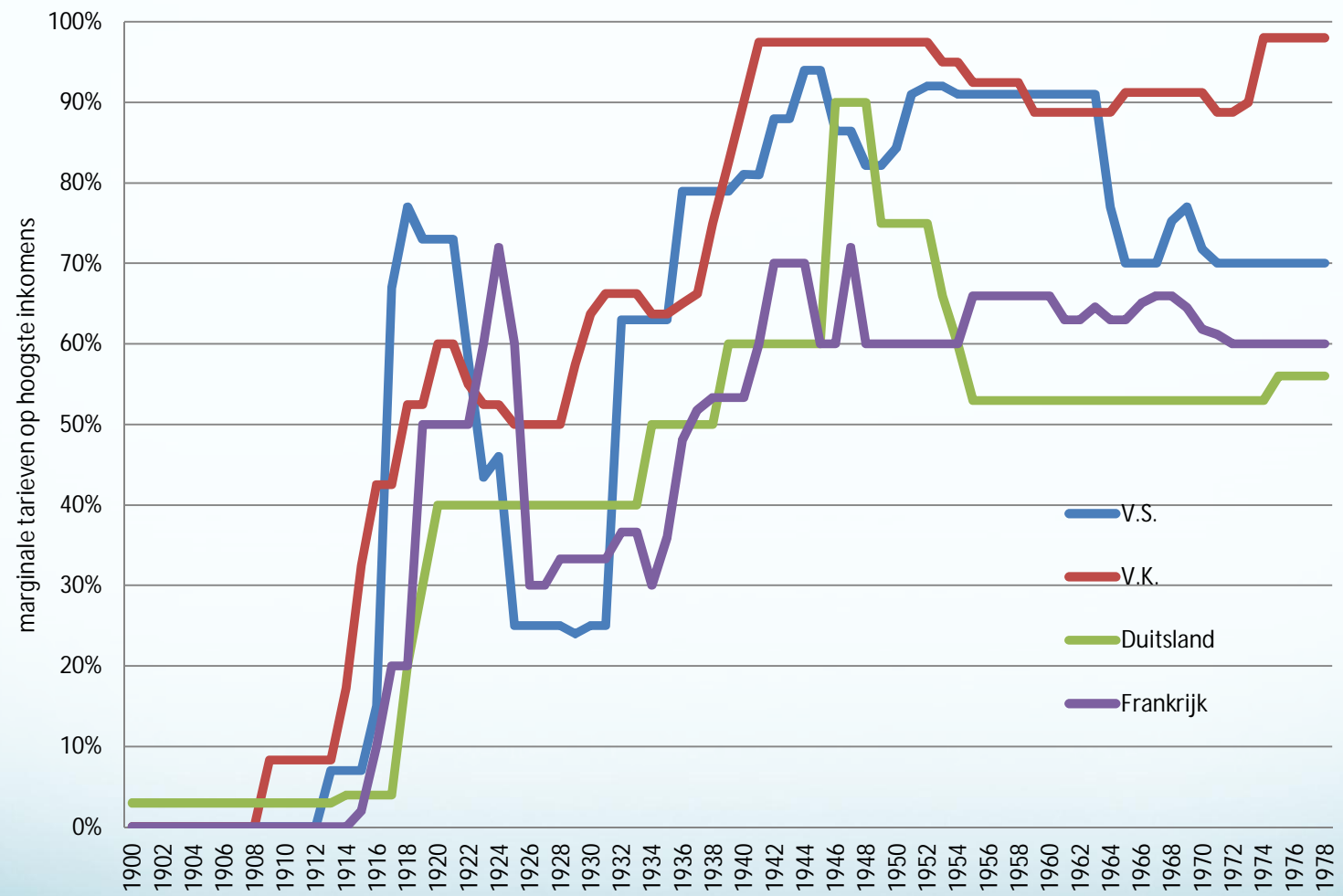
- Kapitalisme stuit telkens op limieten en wordt slachtoffer van eigen succes.
- De overheden nemen touwtjes in handen.
- Dat gebeurde na de Grote Depressie van de jaren dertig:
 - grote delen van de wereld zetten stap naar het Communisme,
 - Elders: de overheid neemt een grote verantwoordelijkheid in de sturing van de economie.

Globale overheidsuitgaven in OESO-landen (% bbp)

Bron: OESO

Hoogste tarieven personenbelastingen

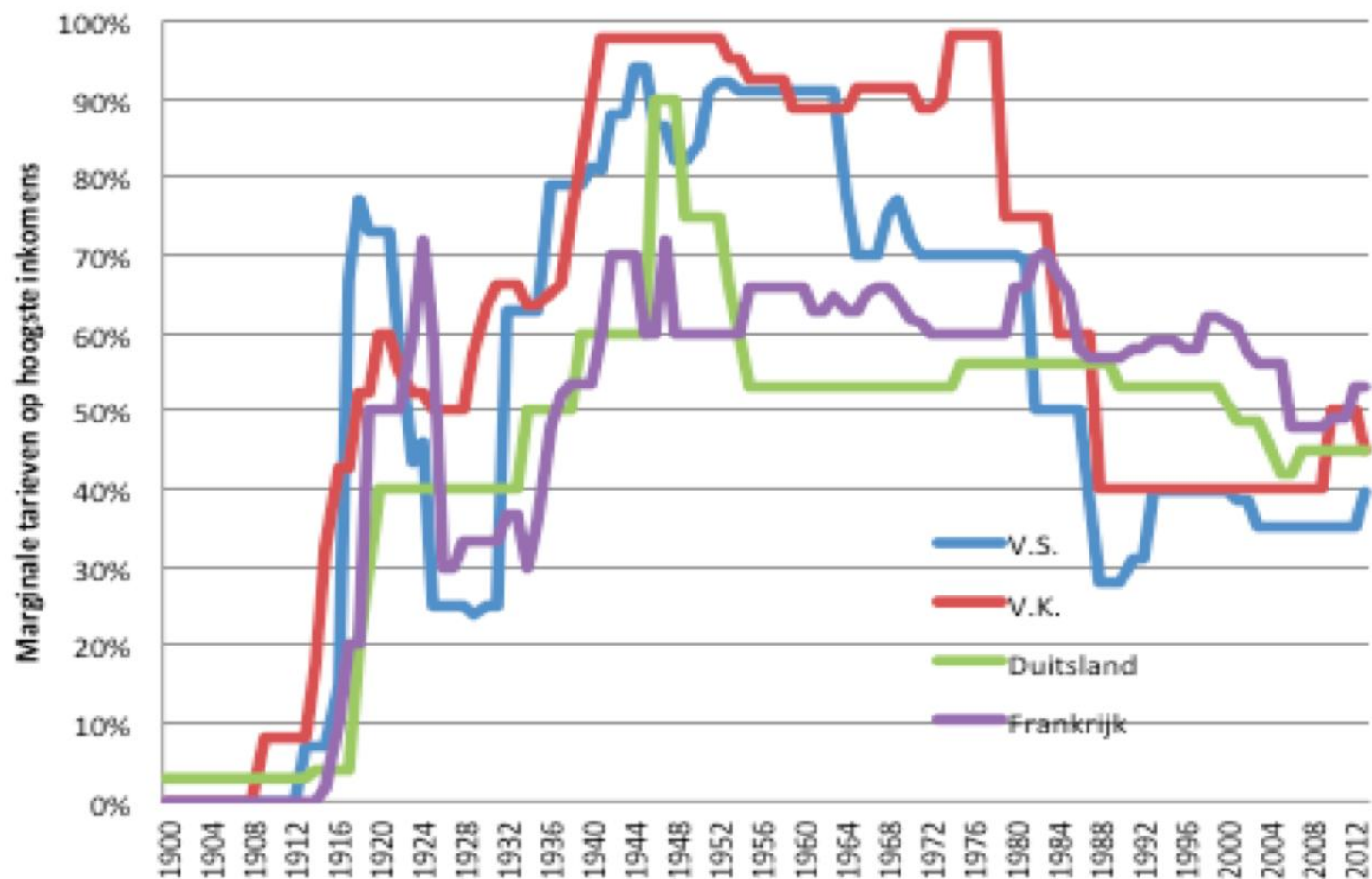

Bron: Piketty, Capital in the 21st Century

Pendelbeweging

- Maar na verloop van tijd: politieke besturingsystemen hebben ook beperkingen, die hun opgang stuiten.
- In de jaren tachtig van de vorige eeuw: triomfantelijke terugkeer van de markt in de meeste landen van de wereld
- Globalisering neemt over

Hoogste tarieven personenbelastingen

- Markt en de overheid draaien permanent om elkaar heen,
 - in een poging om het terrein van de ander over te nemen
 - om telkens opnieuw de ander van de troon te stoten.

Vragen die ik wil beantwoorden

- Welke zijn de limieten die de opgang van de markten telkens stopzetten?
- En welke zijn de limieten van de politiek die er telkens toe leiden dat zij zich uit de economie terugtrekt?
- Zijn we ertoe veroordeeld deze cyclische beweging in de expansie van de markt en de politiek te herhalen?
- Of is er een magisch evenwicht tussen beide mogelijk?

Ontstaan van limieten van de markt

- Limieten ontstaan omdat individuele en collectieve rationaliteit niet altijd samenvallen.
 - In tegenstelling met wat Adam Smith zei
- Voorbeelden:
 - Ondernemingen die lucht en water vervuilen maximaliseren hun individuele winst, maar niet de welvaart van de maatschappij in haar geheel.
 - Ik neem de auto om naar Brussel te rijden. Ik doe dat omdat het gemakkelijk is voor mij; maar ik hou geen rekening met het feit dat ik bijdraag tot opstoppingen

- Die twee voorbeelden noem ik **externe limieten**
- Ik zal later ook **interne limieten** bespreken

Externe limieten

- Heel algemeen: individuen houden geen rekening met de externe effecten van hun individuele beslissingen
- Neem opnieuw voorbeeld van onderneming die schadelijke stoffen uitstoot
 - Uitstoot creëert kosten buiten de onderneming (externe kosten)
 - Onderneming houdt daar geen rekening mee in kostencalculatie en prijszetting

- Er is niets in marktsysteem dat hem er toe brengt daar wel rekening mee te houden
- Gevolg:
 - de maatschappelijke kosten van de productie zijn hoger dan de kosten die de onderneming aanrekent en
 - hij zal teveel van de goederen die externe kosten genereren produceren
- Het milieu verloedert
- En naarmate de markt uitbreidt wordt dit probleem erger

- Probleem stelt zich niet alleen met ondernemingen
 - Als ik in mijn auto stap: ik creëer externe kosten waarmee ik geen rekening houd in mijn individueel gedrag
 - Ik rijd dus teveel met de auto omdat ik niet de totale kostprijs van het autorijden zelf draag
- Vele andere voorbeelden
- Dit leidt telkens tot situatie waarin **individuele rationaliteit niet samenvalt met collectieve rationaliteit.**

Opwarming van de aarde

- Omdat CO₂ uitstoot grensoverschrijdend is, is het nog moeilijker om externe kosten toe te rekenen aan diegenen die CO₂ hebben uitgestoten
- Uitstoot CO₂ oncontroleerbaar.
- Kan leiden tot catastrofe
- Twee visies: lineair en niet-lineair

Optimistische kijk: de wereld is lineair

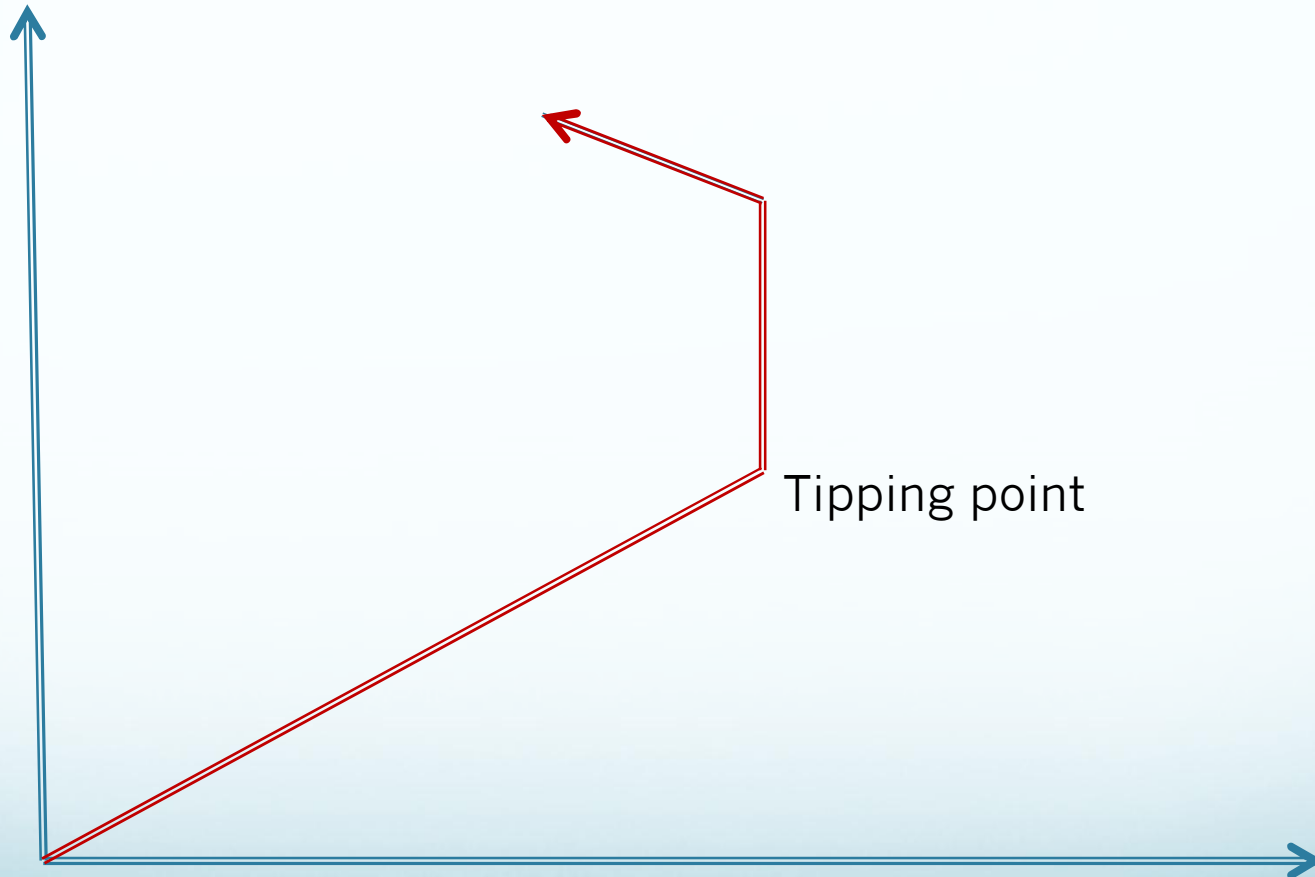
Globale opwarming

CO2 uitstoot

Pessimistische kijk: de wereld is niet-lineair

Globale opwarming

Tipping point

CO2 uitstoot

- Indien wereld niet-lineair is zal catastrofe moeilijk te stoppen zijn.
- Collateral damage voor marktsysteem: het zal dan verworpen worden ten voordele van autoritair systeem.

Interne limieten

- Kahneman (Ons Feilbaar Denken):
 - Systeem I: gevoelsmatige in ons
 - Liefde, haat, vrees, naijver, zin voor rechtvaardigheid (fairness)
 - Systeem II: calculerende en rationeel
 - Berekent kosten en baten van individuele beslissingen
 - Systeem I reageert snel; systeem II traag
 - Interactie tussen twee systemen (Damasio)
 - Evenwicht tussen twee systemen is nodig anders voelen we ons niet gelukkig

- Marktsysteem spreekt de rationele en calculerende capaciteiten van individuen aan (systeem II) die reageren op financiële prikkels en concurrentie.
- Wanneer vrijemarktsysteem aan belang toeneemt worden deze capaciteiten in elk individu belangrijker.
- Zij worden de maatstaven van individueel succes.

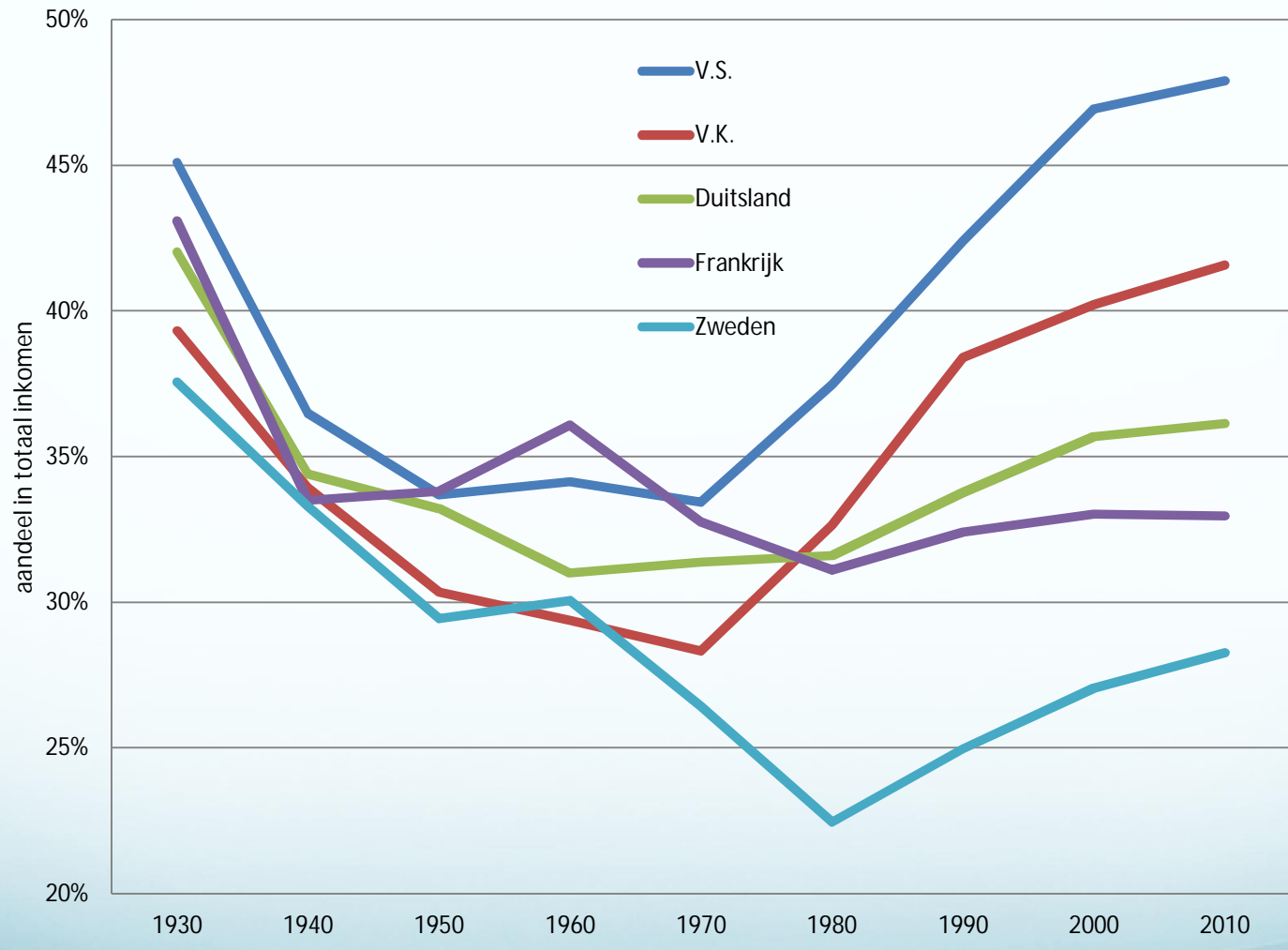
- Andere individuele eigenschappen van het gevoelsmatige Systeem I komen in de verdrukking.
 - Bij veel mensen voor wie een rechtvaardige inkomensverdeling, intrinsieke motivatie en samenwerking belangrijk zijn, leidt dit tot onvoldaanheid.
- Het marktsysteem leidt wel tot grote materiële welvaart,
- maar veel mensen zijn toch ontevreden omdat het individuele geluk in de verdrukking komt.

Concurrentie en samenwerking

- We zijn wezens die plezier vinden in het samenwerken. Geeft ons een gevoel van samenhang
- Tegelijk zijn we ook wezens die concurreren, en daar ook plezier kunnen in vinden.
- De onderneming in een markt met concurrentie verenigt die twee tendensen.
- Als de markt de bovenhand haalt dan wordt dat evenwicht verbroken
- Voorbeeld: als binnen de onderneming concurrentie wordt aangewakkerd ten nadele van samenwerking

- Gevolg: een verwerping van het systeem, dat als onrechtvaardig, hard en koud wordt ervaren.
- De maatschappelijke consensus ten voordele van het vrijemarktsysteem wordt ondermijnd.
- Vandaag dreigt dit te gebeuren vooral door de spectaculaire stijging van inkomens- en vermogensongelijkheid.

Aandeel top 10% in totaal inkomen

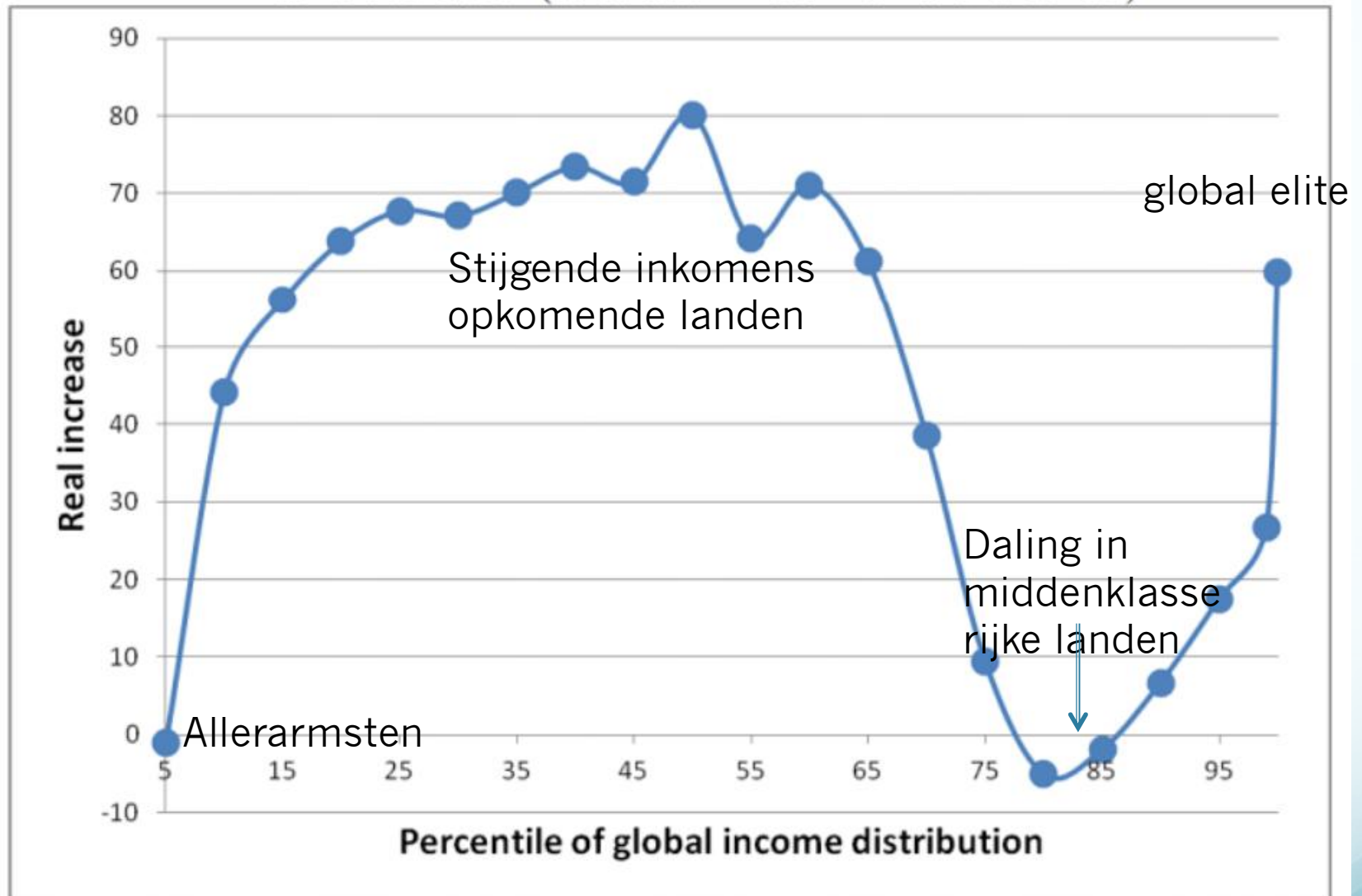

Bron: Piketty, Capital in 21st Century

- Vrije marktsysteem (globalisering) leidt ook tot winnaars en verliezers
- Er zijn heel veel winnaars van globalisering.
- De belangrijkste winnaars zijn de honderden miljoenen mensen die dank zij globalisering uit de extreme armoede zijn gelicht..
- Er zijn ook heel veel winnaars bij ons,
 - Mensen die in exportindustriën werken
 - De aandeelhouders van InBef zijn miljardairs geworden zonder iets speciaals te moeten doen.
 - Top voetballers

- De verliezers zijn de duizenden werknemers in de industriële landen
 - die hun jobs kwijt zijn
 - of hun loon zien dalen

Figure 4. Change in real income between 1988 and 2008 at various percentiles of global income distribution (calculated in 2005 international dollars)

Note: The vertical axis shows the percentage change in real income, measured in constant international dollars. The horizontal axis shows the percentile position in the global income distribution. The percentile positions run from 5 to 95, in increments of five, while the top 5% are divided into two groups: the top 1%, and those between 95th and 99th percentiles.

Zelfvernietigend succes

- Als marktsysteem op zijn limieten stuit wordt de politiek sterker
- Dynamiek ontstaat die tot doel heeft het domein van de markten te beperken.
 - Wanneer marktsysteem tot milieuschade leidt
 - wanneer de ongelijkheid te groot wordt of wanneer er teveel ontevreden verliezers zijn.
- Er zit dus iets zelfvernietigends in het succes van het marktsysteem.

- Het kapitalisme zelf is niet in staat om botsing tegen zijn limieten te voorkomen.
- De reguleringsmechanismen moeten dus van buiten het marktsysteem komen,
- en wel van de overheid.

Hoe individuele en collectieve rationaliteit verzoenen?

- Essentie van die theorie
 - Belastingen op ondernemingen die externe kosten genereren; dit dwingt hen die kosten te internaliseren
 - Herverdeling van inkomens en vermogens
 - Versterking sociale zekerheid systemen zodat verliezers mesnwaardig bestaan kunnen leiden
- Deze ingrepen zijn nodig om kapitalisme te redden van ondergang
- Tegenstanders van deze maatregelen zijn de echte doodgravers van het kapitalisme

Kennis is onvoldoende voor de actie

- We weten wat moet gedaan worden
- Maar gebeurt dat dan ook?
- Niet vanzelf omdat ook de overheid op limieten botst
 - die het moeilijk maken om wat goed is voor de collectiviteit op te leggen aan de individuen.
- Ook in de politiek bestaan grote discrepanties tussen collectieve en individuele rationaliteit.

Limieten van de politiek

- Individuele belangen verzetten zich tegen de overheid.
- De overheid die optreedt om het collectieve belang te verdedigen botst op individuele belangen.
- Dat beperkt de actieradius van de politiek en
- doet gevaar ontstaan dat politiek niets anders is dan een emanatie van individuele belangen.

Democratie: minst slechte systeem

- De grote uitdaging van de politiek: het verschil tussen individuele en collectieve rationaliteit overbruggen.
- Niet gemakkelijk maar lukt nog het best in democratische bestuursvormen.
 - Die maken het gemakkelijker voor de overheid om consensus te vinden over de beslissingen
 - die nodig zijn om het collectieve belang te behartigen.

- Autoritaire regimes van hebben daar grote problemen mee
 - Privébelangen infiltreren deze politieke systemen veel meer dan in democratieën
 - Gevolg: discrepantie tussen privé- en collectieve belangen is er groter dan in democratische samenlevingen.
 - Autoritaire regimes zijn geen stabiele systemen
 - Maar zijn wel in opgang

Pendelbeweging tussen markt en overheid

- De geschiedenis van de laatste tweehonderd jaar: grote pendelbewegingen in toepassingsgebied van markt en overheid.
- Vraag is: zullen dergelijke pendelbewegingen zich in de toekomst herhalen?
- Indien ja: leidt de recente expansie van de markten tot een terugkeer van de overheid als leidende kracht in economische leven?

Zal dit in nabije toekomst gebeuren?

- De kans is reëel,
 - Omdat het heel moeilijk is de negatieve milieueffecten van economische groei op wereldvlak te controleren.
 - Negatieve milieueffecten dreigen zo groot te worden dat ze politieke en sociale systemen zullen destabiliseren.
 - Politieke systemen zullen de economische touwtjes weer in handen nemen.
 - En die worden dan autoritair

- De kans is ook reëel
 - Omdat ongelijkheid alsmaar toeneemt
 - en teveel mensen uit de boot vallen
 - Overheden blijken niet in staat om ongelijkheid om te buigen
 - In sommige landen (Amerika van Trump) draagt die overheid bij tot nog meer ongelijkheid

- De toekomst lijkt somber
- Toch is dit geen reden om te wanhopen
- Onze kinderen zullen het ons niet vergeven als we niets ondernemen om milieucatastrofes te vermijden.
- En sociale systemen uit te bouwen die solidariteit met verliezers centraal stellen
- We zijn als het ware veroordeeld om acties te ondernemen

Dank u voor uw aandacht